

Giresun Şehrinde Yok Olan Bir Vakıf Kurum: Müderri İsmail Sabri Efendi Kütüphanesi*

Mehmet Fatsa**

Öz

Bu çalışmanın konusu, Giresun’da yok olan vakıf kurumlardan Müderri İsmail Sabri Efendi Kütüphanesi ve içindeki eserlerdir. Söz konusu yapı, 19. yüzyılın sonlarında, günümüzün Sultanselim Mahallesi’nde Taşbaşı Parkı olan yerde inşa edilmiştir. Müderri İsmail Efendi ile kardeşi Müderri Mustafa Sıtkı Efendi’nin özel kitap koleksiyonu, bu kuruma vakfedilmiştir. 1932’de Kütüphane binasının da içinde bulunduğu Sultan Selim Cami Külliyesi ortadan kaldırılınca, kitaplar önce Giresun Halkevi Kütüphanesine, sonra Giresun Halk Kütüphanesine taşınmıştır. 1957 yılında da İstanbul’daki Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi’ne gönderilmiş, burada muhafaza edilirken dijital ortama aktarılmıştır. Bu çalışmada ayrıca kütüphanede bulunan eserler üzerine bir çalışma yapılmış özellikle akaid ve kelam eserlerinin mahiyeti tanıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kitap vakfı, Müderri İsmail Sabri Efendi, yazma eserler, kelam

A Disappearing Waqf Institution in Giresun: The Müderri İsmail Sabri Efendi Library

Abstract

The subject of this article is Müderri İsmail Sabri Efendi Library, one of the waqf institutions in Giresun that has disappeared, and the collection it once housed. The building in question was built at the end of the 19th century, in today’s Taşbaşı Park in Sultanselim District. The private book collection of Müderri İsmail Efendi and his brother Müderri Mustafa Sıtkı Efendi was donated to this institution. When the Sultan Selim Mosque Complex, which included the library building, was demolished in 1932, the books were first transferred to the Giresun Community Center Library and then to the Giresun Public Library. In 1957, the collection was sent to the Süleymaniye Manuscripts Library in Istanbul, where it was digitalized for reasons of preservation.

Keywords: Book foundation, Müderri İsmail Sabri Efendi, manuscripts, kalām

* DOI: 10.16971/vakiflar.1624309

Makalenin Geliş Tarihi / Received Date: Ocak 2025 / January 2025

Makalenin Kabul Tarihi / Accepted Date: Haziran 2025 / June 2025

** Kütüphane Daire Başkanı, Giresun Üniversitesi; Giresun-Türkiye; e-mail: Mehmet.fatsa@giresun.edu.tr;
ORCID: 0000-0002-6706-8777

Giriş

Giresun, Trabzon şehrinden sonra Doğu Karadeniz sahillerinin en eski yerleşim yerlerinden biri olmasına rağmen, dışarıdan bakıldığında o nispette tarihi bir görüntü sergilemez. Giresun Kalesi, Zeytinlik mevkii ve bazı dinî yapılar haricinde tarihî dokuya dair fazla kalıntı göze çarpmaz. Oysa yüzyıllar içinde gerek Hristiyanlık ve gerekse Müslüman Türk hâkimiyeti devrinde çok sayıda eser inşa edildiğini yazılı kaynaklardan öğrenebiliyoruz. Şehirdeki eser kaybı konusunda isyanlar, yangınlar ve depremler gibi yıkıcı etkiler üzerinde elbette durulabilir. Ama asıl yok edici sebep, kitlesel göçler şeklinde cereyan eden nüfus hareketliliğinin neticesinde oluşan yeni sosyo-kültürel demografinin şehrin hafızasını temsil eden yapıların korunması konusunda yetersiz kalması yahut kâfi seviyede korumacı bir refleks geliştirmemiş olmasıdır.

Giresun şehrinde yok olan kadim yapılardan en dikkat çeken, hatta stratejik olanı hiç kuşkusuz Sultan Selim Cami Külliyesi'dir. Zira şehirde ilk inşa edilen İslam yapısı olması ve etrafında ilk Müslüman mahallesinin oluşması dolayısıyla simgesel anlam taşımaktadır. Müderris İsmail Efendi Kütüphanesi de yok olan külliye'nin önemli bir yapısı olmasıyla çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Daha önce yaptığımız bir araştırmada Sultan Selim Camii ve etrafındaki yapıların ortaya çıkışını, sonra da yok oluşuyla ilgili süreci anlatmaya çalışmıştık (İltar-Fatsa, 2018:177-197). Ancak söz konusu kütüphaneye dair yeterli belge ve bilgiye ulaşamadığımız için üzerinde duramamıştık. Geçen zaman içinde orijinal bazı verilere ulaşmamız, bizi konuyu daha kapsamlı bir şekilde ele almaya sevk etmiştir. Şehrin hafızasını teşkil eden bir kültür varlığına dair yeni bulguların heyecanını yaşama arzusu temel hareket noktamız, motivasyon kaynağımız olmuştur.

Anılan yerde bir kütüphane veya kitap toplama alanının oluşturulup oluşturulmadığı ve ayrıca kütüphane yeri olarak seçilen lokasyonun şehirdeki konumunun ve misyonun bilinmesi, meselenin anlaşılması için önem arz etmektedir. Bu münasebetle aşağıda öncelikle bu hususlara dair görüşümüz sunulacaktır.

Bilindiği gibi Türklerin fetih ve iskânını müteakiben Giresun Kalesi haricinde sahilde Sultan Selim Camii etrafında giderek gelişen beşerî yoğunluk, şehirdeki Müslüman kimliğini temsil etme rolünü de üstlenmiş ve bu görevi yüzyıllarca sürdürmüştür. Aynı mevkide bulunan Lonca Limanı da bu yoğunlaşmaya ivme kazandırmıştır. Öte yandan Müslüman ahalinin toplanma alanı olarak tercihi dolayısıyla söz konusu cuma camisi, zaman içinde şehrin ilk eğitim kurumu haline gelmiştir. Örneğin 1515 yılı kayıtlarında içlerinde müderrislerin ve fakıların¹ yer aldığı 18 kişilik bir ilmiye zümresi burada görevli gösterilmiş ve görev tanımları ayrı ayrı yapılmıştır (BOA, TT, 52: 620; 387:363). Yani Sultan Selim Camii sadece ibadet mekânı olmamış, aynı zamanda dinî-ilmî mahiyetli kültür faaliyetlerinin icra alanı haline gelmiştir.

¹ Fakihler, yani İslam hukuku sahasındaki bilginler.

Tablo-1: 1515'te Sultan Selim Külliyesi'nde Görev Yapan İlmiye Zümresi

	Adı	Görevi	Köyü	Açıklama
1	Mevlana Menteş	Hatip	Belirtilmemiş	Çevre köylerden gelen <i>cüzhanlar</i> , cuma günleri camiye gelip Kuran (hatim) tilaveti yapmakla ve devrin padişahına dua etmekle görevlidir. Ayrıca Hasan oğlu Hacı Abdullah Fakı ve oğlu Ramazan Fakı Kayadibi köyünde imamdır. Eşref oğlu Mevlâna Mehmed ise Seyyid köyündeki medresenin müderrisidir.
2	Taceddin oğlu Ümmet	Müezzin	Belirtilmemiş	
3	Mahmud oğlu Himmet Fakı	Müezzin	Uzgur	
4	Ümmet Fakı oğlu Süleyman	Muarrif	Uzgur	
5	Eşref oğlu Mevlâna Mehmed	Müderris	Seyyid	
6	İsmail oğlu Pervende	Cüzhan	Uzgur	
7	İbrahim oğlu Mustafa	Cüzhan	Uzgur	
8	Hasan oğlu Hacı Abdullah Fakı	Cüzhan	Kayadibi	
9	Abdullah Fakı oğlu Ramazan Fakı	Cüzhan	Kayadibi	
10	Seydi Fakih oğlu Hasan Fakı	Cüzhan	Kayadibi	
11	Hasan oğlu Ali Fakı	Cüzhan	Kayadibi	
12	Pir Ahmed Fakı oğlu Yusuf Fakı	Cüzhan	Kayadibi	
13	Hamza oğlu İsmail Fakı	Cüzhan	Ürper	
14	Pir Ahmed oğlu Seydi Ahmed Fakı	Cüzhan	Çandırılı	
15	Seydi Ahmed oğlu Seydi Ali Fakı	Cüzhan	Sarban	
16	Kasım oğlu Mehmed	Cüzhan	Sarban	
17	İbrahim oğlu Hamza	Meremmetî	Kısırcalu	
18	Seydi oğlu Ali	Meremmetî	Kısırcalu	
Kaynak: TT, nr. 52, s. 620; nr. 387, s. 363.				

Bu tablodan söz konusu caminin oluşturduğu kültür ortamında eğitim-öğretim faaliyetinin kapasitesi, ilmî seviyesi, özgünlük ve halka tesir boyutu tam olarak anlaşılamasa da bazı tahminlerde bulunmak imkân dışı değildir. Mesela cami içinde veya onunla ilişkili eğitime bağlı olarak kitap toplama faaliyetinden bahis açabiliriz. Zira geleneksel mektep-medrese tedrisinde kullanılan Kur'an-ı Kerim, tefsir, hadis, fıkıh, akait ve Arapça grameri gibi konularda eserlerin burada bulundurulmuş olması gerektiğini düşünmek akla aykırı değildir. Mamafih ilerleyen yıllarda Sultan Selim Camii çevresinde birden fazla mektep/medrese gibi eğitim kurumu kurulduğu ve bu alanın giderek şehrin ilim-irfan merkezine dönüştüğü bilinmektedir.²

En fazla öğrenci barındıran ve çok sayıda müderrisin görev aldığı bu ortamda, basit de olsa bir kütüphane yapısı olmalıdır. Ne yazık ki, bu ihtiyacın akla getirdiği kurumla ilgili yazılı bilgi yoktur. Başka bir ifade ile 19. yüzyıl sonlarına kadar kurumsallaşmış bir yapının varlığına dair herhangi bir ayrıntıya şimdilik rastlayabilmiş değiliz. 1994 yılında yayınlanmış olan bir makalede, 1903 tarihli Maarif Nezareti Salnamesi'ne atfen, "Trabzon Vilayetinde en eski tesis tarihli olarak Giresun'daki Sultan Selim Camii Kütüphanesi gösterilmiş ve bu yapının inşa tarihi 1719 (h. 1132) yılıdır" şeklinde bir bilgiye rastlamaktayız (Yolalıcı, 1994: 467-468).

Atfı yapılan belgenin aslını görme gereği duymadan muteber kabul edilen bu bilgi, bazı araştırmacılarca da doğru kabul edilerek kullanılmıştır (Fatsa, 2022: 148; Karaman, 1999: 72). Oysa salnamedeki söz konusu bilginin "Giresun'da Sultan Selim Camii Kütüphanesi, bânîsi Müderris el-Hâc İsmail Efendi,

² Burada faal olduğu tespit edilen eğitim kurumları Mustafa Efendi Medresesi, Ömer Paşa Medresesi ve Fehmiye Medresesi'dir (Bkz. Fatsa, 2019: 41-47).

aded-i kitâb 690, târîh-i inşâsı 1311” şeklinde olduğu, tarafımızdan metnin orijinaline bakılınca fark edilmiştir.³

Fotoğraf 1. Giresun’un güneybatıdan görünüşü (Sahildeki yarımada üzerindeki yapılar Sultan Selim Camii Külliyesi’dir)

Yanlış okuma kaynaklı bu hatalı tespitten böylece dönülmesi ve gerçek tesis tarihinin 1311 / 1894 diye düzeltilmesi, belki küçük ama şehrin tarihi açısından kritik bir gelişme olmuştur. Öte yandan sal-namede *Sultan Selim Camii Kütüphanesi* şeklinde bir imlanın tercih edilmiş olması da kütüphanenin camiyle bağlantısını ve külliye içindeki fonksiyonunu ele vermektedir. Anlaşıyor ki Müderris İsmail Efendi, kütüphaneyi inşa ederken Sultan Selim Camii ekseninde gelişen ilim-irfan ortamında doğan ihtiyacı dikkate almıştır. Yani kütüphane öncelikli olarak şehrin önemli eğitim kurumlarında hizmet alan medrese talebeleri ve hizmet veren müderrisler için tesis edilmiştir. Bu durumu belirttikten sonra asıl konuya geçebiliriz.

I-İsmail Sabri Efendi Vakfı

Giresun ili vakıflarıyla ilgili genel bilgiler verdiği makalesinde Sadi Bayram, “Eminyazıcızâde Medresesi yanında Hoca İsmail Sabri Efendi’nin yaptırdığı çeşme ve kütüphane” ifadesini kullanarak (Bayram, 1997: 373) şehrin tarihi açısından önemli bir ayrıntı sunar. Kaynak belirtmeksizin yapılan bu tespiti göre *Emin Yazıcızâde Medresesi* diye bir yapı ile Hoca İsmail Sabri Efendi tarafından aynı mevkide inşa edilmiş bir çeşme ile kütüphane vardır. Çalışmamızın muhtevası bakımından kuşkusuz kıymet arz eden bu bilginin referansının verilmemesi, doğrudan aslî kaynağa ulaşmayı gerektirmiştir. Bu yüzden Vakıf Kayıtlar Arşivinde ulaştığımız vakfiye muhtevasından yararlanma yoluna gidilmiştir.

593 numaralı vakıf defterinin 115. sayfasında yer alan 29 Mart 1891 tarihli vakfiye başka bilgiler de içermesi yanında, Müderris İsmail Sabri Efendi’nin kütüphane kurma çabalarına ışık tutacak mahiyettedir. Ancak hemen belirtelim ki Bayram’ın işaret ettiği *Eminyazıcızâde Medresesi* diye bir yapıdan söz konusu vakfiyede söz edilmediği gibi çeşme yerinin de ayrı bir mevkide, Hacısiyami Cami yanında olduğu belirtilmiştir (VGMA, 593: 115/108). Dolayısıyla Sadi Bayram’ın asıl kaynağa bakmaksızın yaptığı tespitin doğru olmadığı anlaşılmaktadır.

İsmail Sabri Efendi’nin şehirdeki camilerde, mübarek gün ve gecelerde sunulacak ikram vb. masrafların karşılanması için kurduğu vakfa ait vakfiyenin giriş kısmında, “Giresun kazâsı mahallâtından Kal’a Mahallesi sâkinlerinden ve müderrisîn-i kirâm zevi’l-ihtrâmından sâhibü’l-hayrât ve’l-hasenât fazîletlû Hoca es-Seyyid İsmail Sabri Efendi bin Mehmed Emin bin İsmail” ibaresi yer almaktadır (VGMA, 593: 115/108). Bu kısa ibarede İsmail Sabri Efendi’nin, şehrin Kale Mahallesi’nde oturduğu belirtilmiş, müderrislik ve hayırsever kişiliği ön plana çıkarılmıştır. Ancak görev yaptığı medrese veya kurumların adı

³ Salnamede geçen hicri tarih “1132” şeklinde okunmuş, dolayısıyla miladi yıla da “1719” olarak çevrilmiştir. Orijinal metin için bkz. *Salnâme-i Maarif-i Nezâret-i Umumiye*, Matbaa-i Âmire 1316, s. 1114-1115.

verilmemiştir. Babası Mehmed Emin, dedesi de İsmail Efendi'dir. Vakfı tesis eden İsmail Efendi'ye, muhtemelen Giresun ulemasından olan dedesinin adı verilmiştir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde muhafaza edilen bir el yazmasının iç kapağındaki notta "es- Seyyid İsmail Sabri bin Mehmed Emin bin İsmail bin Ahmed bin Mustafa bin Ömer el-Giresuni" ibaresi yer alır.⁴ Bu kısa not şayet doğruysa, Müderris Efendi'nin dedesi İsmail Efendi'den geriye doğru Ahmed, Mustafa ve Ömer diye üç kuşak cediti ortaya çıkmış oluyor. Bu durumda, 1844 tarihli vakıf muhasebe defterinde, yine vakıf sahibi şahsiyet olarak anılan *Yazıcızâde İsmail Efendi*, mezkûr İsmail Sabri Efendi'nin dedesidir (BOA, EV.d, 12206: 1b-2a, 4a). Vakıf kaydının devamında İsmail Sabri Efendi'nin Mustafa Sıtkı adında bir de kardeşinin olduğu anlaşılıyor. Çocuğu olmayan bu kişiden miras olarak kendisine intikal eden "Yeni yol civarında ve Sultan Selim Mahallesi'ndeki birer parça sebze bahçesini, bir adet yazma Kelâm-ı Kadîmi (Kur'ân'ı) ve ayrıca Ülper köyünde, diğer biraderi Ahmed Ağa'dan intikal eden Elekçi Yeri demekle ma'rûf fındık bahçesini, keza aynı köyde babası Mehmed Emin Efendi'den intikal eden Yılsuyu Bahçesi ile Giresun çarşı içindeki aşçı dükkânını" vakfetmiştir. Gelirlerin nasıl kullanılacağı ise şöyle belirtilmiştir:

1-Yeni yol Mevkii'ndeki sebze bahçesinin satışından elde edilecek gelirle bir kütüphane inşa edilmesi, kendisine ait olan veya başka yollarla elde edilecek kitapların, istinsah (kopya) edilerek dışarıya verilmeden burada kullanıma sunulması;

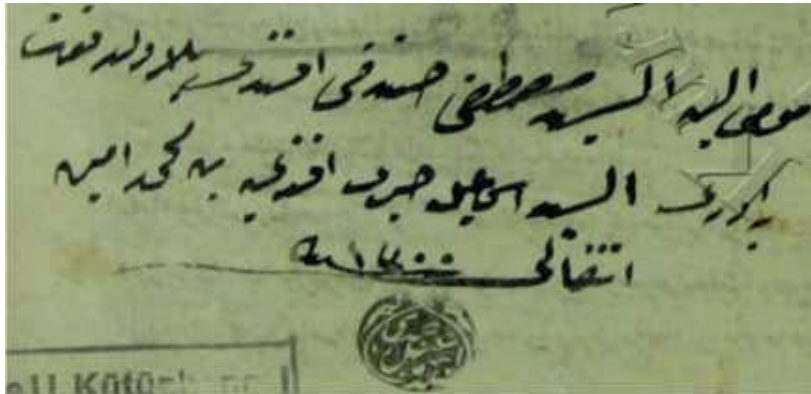
2-Ülper köyündeki Elekçi Bahçesi'nin gelirinin bir kısmıyla ulema ve hafızlara, kalan kısmının da kütüphane ile burada bulunan kitapların bakım ve onarımına tahsis edilmesi;

3-Ülper köyündeki Yılsuyu Bahçesi'nin gelirleriyle Hacısiyami Camii civarına çeşme ile su yollarının yapılması, ayrıca buraların bakımı gerektiği hallerde yapılacak harcamalar için kullanılması;

4-Giresun Çarşısı'nda bulunan aşçı dükkânı kirasından elde edilecek hâsılâtın Çarşı (Sultan Selim) Camii'nde mübarek günlerde ve gecelerde icra edilecek olan mevlit ve hatim merasimine katılan hafız efendilere verilmesi;

5-Yine aynı dükkânın gelirinden Hacısiyami Camii'nin aydınlatma (mum ihtiyacı) giderinin karşılanması; ayrıca vakıf gelirlerinden artan miktarın mütevellîye verilmesi. Kendisi hayatta olduğu sürece, sonra çocukları ve soyundan gelenlerin mütevellî olması. Bu şartların oluşmaması durumunda ise Karaibrahimzâde Ali Rıza'nın, *kayd-ı hayat şartı ile* mütevellî tayin edilmesi (VGMA, 593: 115/108).

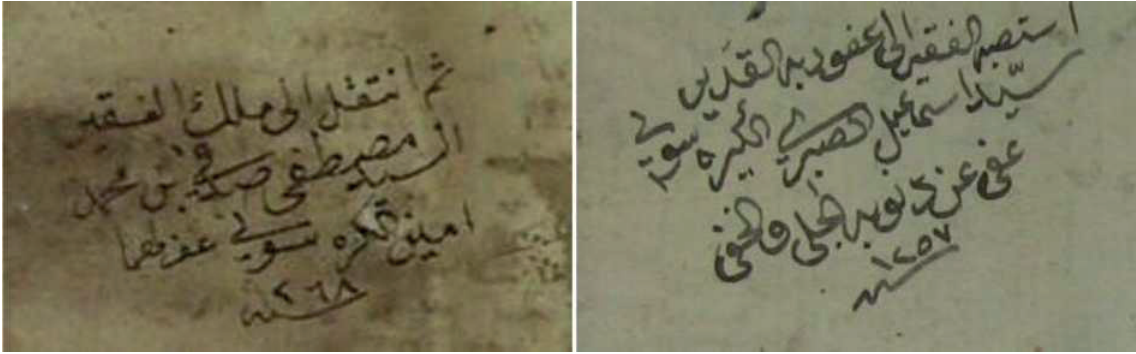
Buradan anlıyoruz ki İsmail Sabri Efendi, biraderi Mustafa Sıtkı Efendi'ye ve kendisine ait kitapları vakfederek şehrin kültür hayatına önemli katkıda bulunmuştur. Öte yandan Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan bir el yazmasının iç kapağına düşülen kısa şerhten konuyu aydınlatacak önemli başka bilgiler elde edebiliyoruz. Söz konusu şerh şöyledir (bkz. Belge 1): "Mûmâ'ileyh es-Seyyid Mustafa Sıtkı Efendi, bilâ-veled fevt, birâderi es-Seyyid İsmail Sabri Efendi bin Mehmed Emin'e intikâli-1300".

Belge 1. Süleymaniye Kütüphanesi, Giresun Yazmaları, nr. 134.

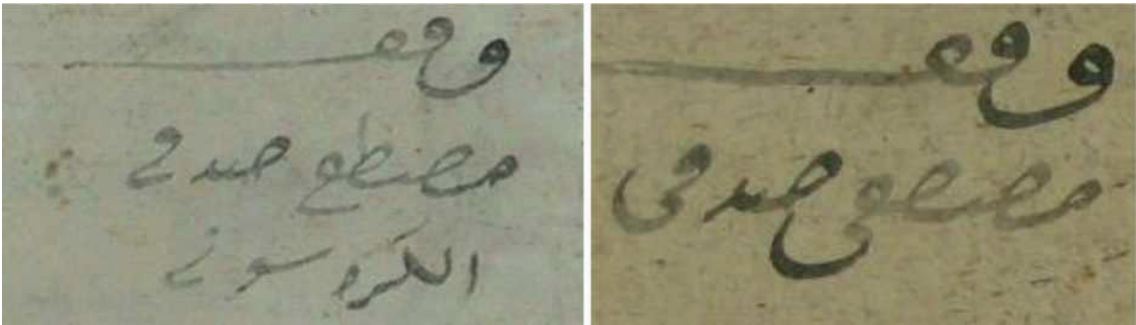
4 Süleymaniye Kütüphanesi, Giresun Yazmaları, nr. 15 /1 (h. 1251 / m. 1836).

Bu ifadelerden Mustafa Sıtkı Efendi'nin çocuğu olmaksızın vefat ettiği, bu yüzden 1300 / 1882 yılında biraderi İsmail Sabri'ye kalan kitapların bağışlandığı anlaşıyor. Yani Mustafa Sıtkı Efendi'nin vefatından 9-10 yıl sonra kitap vakfının kurulduğu ve kütüphane binasının 1894'te hizmete açıldığı görülüyor. Yine Süleymaniye elyazmalarından birinin iç kapağında yer alan başka bir notta "temlikü'l-fakîr es-Seyyid Mustafa Sıtkı el-meşhûr Giresunî, Sene-1267" (Giresun Yazmaları, nr. 268 (h. 1267) ibaresi yer alır ki bu da yaklaşık 1850'li yıllara tekabül eder. Demek ki İsmail Sabri Efendi'nin biraderi Mustafa Sıtkı Efendi hayattadır ve kitapların bir kısmını da bu tarihlerde edinmeye başlamıştır. Yine İsmail Sabri Efendi'nin ikinci adının, bazı kitaplarda "Rüşdî" şeklinde yazıldığı da olmuştur. Bu bilgi muhtemel bir imla hatasına işaret etmektedir. Nitekim söz konusu koleksiyon içindeki kayıta "temlikü'l-fakîr, es-Seyyid Hafız İsmail Rüşdî ibni Mehmed Emin el-Giresûnî, Sene (12)69" (Giresun Yazmaları, nr. 170/1 (h. 1269) ibaresi, Sabri yerine Rüşdî yazıldığını gösteriyor. Ayrıca ibare içindeki baba adı Mehmed Emin el-Giresûnî olması, gerçek adın Rüşdî olma ihtimalini de ortadan kaldırıyor.

Belge-2a / b: Müderris Mustafa Sıtkı Efendi ve Müderris İsmail Sabri Efendi'nin bağışladıkları kitapların iç kapaklarına yazdıkları notlardan iki örnek (Süleymaniye Kütüphanesi, Giresun Yazmaları, nr. 233, 167).

Vefatı dolayısıyla düzenlenen 1316 / 1898 tarihli şer'iyye kaydında "Eminyazıcızâde İsmail Efendi" ibaresi kullanılmıştır (GŞS, 1434: 23). Dolayısıyla bu çalışmanın kahramanının lakaplarıyla birlikte tam olarak künyesi "Eminyazıcızâde Seyyid Hafız İsmail Sabri bin Mehmed Emin el-Giresunî" şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Belge-3a / b: Mustafa Sıtkı Efendi'nin bağış yaptığı kitabın iç kapağına düştüğü notlardan örnek (Giresun Yazmaları, 167).

Aynı şer'iyye kaydında, İsmail Sabri Efendi'nin, biraderi Müderris Mustafa Sıtkı Efendi gibi çocuksuz (bilâ-veled) vefat ettiği, mütevellisi olduğu Dizdarzâde Süleyman Bey zevcesi Serhat Hatun vakfının yeni yöneticiliğine Fakızâde Hoca Nuri Efendi'nin getirildiği haber verilmiş; İsmail Sabri Efendi'nin *der-siam* olduğu ayrıca belirtilmiştir (GŞS, 1434: 23).

Bütün bu bilgilere bakıldığında Eminyazıcızâde Mehmed Emin Efendi'nin üç oğlundan İsmail Sabri ile Mustafa Sıtkı efendilerin *müderris*, diğer oğlu Ahmed Ağa'nın ise köyde çiftçi olduğu sonucu çıkmaktadır. Bunlardan Mustafa Sıtkı Efendi 1882 yılında, İsmail Sabri Efendi 1898'de vefat etmiştir. Ahmed Ağa'nın vefat yılı ile söz konusu şahısların doğumları hakkında ise bilgi yoktur.⁵ Aynı yıllarda Giresun Kazasının müftüsü ve ilmiye zümresinin de en şöhretlisi Müftüzâde Mehmed Talip Efendi'dir. Müftülük görevine ilaveten Hacı Miktad Cami yanındaki Köseoğlu Medresesi'nde müderris, Sultan Selim Camii'nde ise vaiz olarak görev yapmıştır. Yine devrin ünlü Hâlidî şeyhi ve muhaddis Ahmed Ziyâeddin Gümüşhanevî ekolüne bağlı olarak Çınarlar Mevkii'ndeki Nakşî/Hâlidî Tekkesinin de postnişinliğini yürütmüştür (Yılmaz-Fatsa, 2023: 1-25). Giresun şehrinin kanaat önderleri olarak bu şahıslar arasındaki münasebet hakkında ise ne yazık ki somut bir bilgi yoktur.

Fotoğraf 2: *Sultan Selim Camii Külliyesi'nin güneybatıdan görünüşü (Öndeki yapı Fehmiye Medresesi)*

II-Kütüphane Binası

Müderris İsmail Efendi Kütüphanesi'nin inşa edildiği mevki konusunda peşin yargıda bulunmak doğru olmayabilir. Ancak 1903 tarihli salnamede kütüphanenin inşa edildiği mahallin *Sultan Selim Camii (yanı)* diye bir adrese işaret edilmiş olması, yine buradaki yapıların 1930'lu yıllarda ortadan kaldırılması sırasında olaya şahitlik eden merhum Osman Fikret Topallı'nın Müderris İsmail Efendi'yi kast ederek "bu zat, kütüphane yanındaki mezarlıkta metfun idi" şeklindeki beyanı (Topallı, 2017: 293) aslında bir fikir vermektedir. Kaldı ki, Sultan Selim Cami Külliyesi'nin kurulduğu alanın sivil yerleşime konu olmadığını iyi biliyoruz. Bu durum, buradaki yapıların fonksiyonunun anlaşılmasını da kolaylaştırmaktadır. Nitekim 1875 tarihli Giresun şehir haritasında Sultan Selim Camii etrafındaki yapılar *medrese* diye işaretlenmiştir (ŞD, 1829: 39; 1782: 19). Yine vakıf kayıtlarında yer alan bir ibarede, caminin güneyine (kıblegâhına) tekabül eden yeni yapının *İbrahim Fehmi Efendi (Fehmiye) Medresesi* olduğu açıkça ifade edilmiştir (fotoğraf-2).⁶ Dolayısıyla buradaki diğer yapıların mahiyetine dair güçlü bir kanaat oluşmaktadır.

5 1855 tarihli resmi bir evrakta "(İstanbul) Fatih Camii müderrislerinden Giresunî Mustafa Sıtkı Efendi" ibaresi, Mustafa Sıtkı Efendi'nin daha önce nerede görev yaptığını ele vermektedir (BOA, HR. MKT, nr. 106 / 28 (5 Şaban 1271 /23 Nisan 1855); 1835 tarihli nüfus kayıtlarında Kale/Kapu mahallesi sakini olarak anılan ve kaydı yapıldığı tarihte 40 yaşında olan Yazıcızâde Emin adlı şahsın, konumuzla ilgisi tam olarak belirlenememiştir (NFS.d, nr. 1131, s.11).

6 "Giresun kazası ulemasından İbrahim Fehmi Efendi'nin, kasaba-i mezkûrede Sultan Selim Han Hazretlerinin Camii-i şerifi kıblegâhına müceddeten bina ve inşa eylediği bir bâb medrese..." (VGMA, 875, 127/340). Bu zat, 1903 tarihli salnamede Evkaf Meclisi'nde "Hocazâde İbrahim Fehmi Efendi, devriye müderrisi" diye anılmıştır (Emiroğlu, 2008: 707).

Öte yandan bu tarihlerde, Metamorfoz Kilisesi yakınından çekilmiş bir fotoğrafta, daha önceki görsellerde gözükmeyen bazı taş yapılar dikkat çekmektedir. Bunlardan biri Emin Yazıcızâde Mustafa ile İsmail efendilerin görev yapmış olabilecekleri medrese, diğeri de mezarlığa oldukça yakın duran iki katlı taş binadır. 1877’de mevcut olmayan bu iki katlı yapı, aynı açıdan 1900 yılında çekilen başka bir fotoğrafta net olarak gözükmemektedir. Bu yapının sivil konut, ticarî yapı veya kamu binası olmadığı açıktır (Fotoğraf-3).

Fotoğraf 3: Ömer Paşa Medresesi yanındaki iki katlı taş bina Müderris İsmail Efendi Kütüphanesi’dir.

Osman Fikret Topallı’nın yayınlanmamış *Eğitim Tarihi* adlı eserinde bu tespitimizle örtüşen bilgiler yer almaktadır. Merhum Topallı konuyla ilgili olarak şunları söylüyor:

“Çarşı Camii umumi kütüphanesi [yeni binanın inşası: 1311 H. [1893-94] Ömer Paşa Medresesi yanında idi. Bani ve müessisi yukarıda adı geçen müderrisîn-i kiramdan Mustafa Efendi’nin biraderi ve yine müderrislerden olan Hacı İsmail Sabri Efendi’dir. Bu zat kütüphaneyi evvela kendi zati kitaplarını oraya koyup vakfetmek suretiyle kurmuştur. Giresun’un eski ve yegâne kütüphanesi budur. Son *hafız-ı kütüp* Bayazitoğullarından ve Giresun’un son nakibü’l-eşrafi Hafız Ali Efendi idi.”⁷

Topallı’nın kütüphane binasını, medresenin yanında göstermesi ve yukarıda arz ettiğimiz veriler bizi, bahse konu iki katlı taş yapının Müderris İsmail Efendi Kütüphanesi olduğu sonucuna götürmektedir. Bu arada kütüphaneye yakın olan ve üst katı yeni yapının da *Üçüncüzâde Ömer Paşa Medresesi* olduğu anlaşılmaktadır.

III-Kütüphane’nin Yıkılması ve Kitapların Akıbeti

İfade edildiği gibi İsmail Efendi Kütüphanesi, Sultan Selim Cami Külliyesi’nin önemli bir unsurudur. Dolayısıyla külliyenin ortadan kaldırılması sırasında yok edilen yapılardan biridir. Osmanlı’nın son yıllarında caminin ve etrafındaki yapıların yıpranmışlığı ve kapsamlı bir onarıma ihtiyaç duyacak kadar “harâbiyetinin” arttığı, içinde namaz dahi kılınamayacak bir hal aldığı, onarım için de nakdî destek gerektiği gibi konularda yazışmalar yapılmıştır. Ancak ısrarlı taleplere rağmen Vakıflar İdaresi’nin cevabî yazılarında “*vakfiyesinin mukayyet olmadığı, padişaha durumun arzının gerektiği*” gibi basit ge-

⁷ Orijinal elyazması metni bize ulaştıran merhum Topallı’nın torunu Dr. Ruşen Topallı’ya teşekkür borçluyuz.

rekçelerle bir nevi oyalama sürecine girilmiş ve arzu edilen neticeye ulaşılamamıştır.⁸ Böylece cami ve etrafındaki yapılar metruk bir hal almış, hak ettiği özenden mahrum kalmıştır. Ayrıca şehrin yeni ticarî alanlarının daha batıya kayması, cuma merkezi olarak Hacı Miktad Camii'nin öne çıkması gibi başka nedenleri de buna ilave etmek gerekir.

Sultan Selim Camii ve çevresindeki yapıların yıkılış tarihleri, tam olarak tespit edilebilmiş değildir. 1928 tarihli eski bir fotoğrafta cami ve etrafındaki yapıların mevcudiyetini koruduğu görülürken, 1930 tarihli mahalli gazetelerde “*Çarşı Camii, ağzını havaya açmış, semadan merhamet dileniyor*” şeklinde yer alan ifadelerin devamında, beden duvarlarının *inhidâma mâ'il* (çökmek üzere) olduğu belirtilmiştir (Yeşilgiresun, 1930: 205). Aynı tarihlerde Gazi Mustafa Kemal'e hitaben, Hacı Ahmed Rüşdî imzalı bir dilekçede, cami çatısının kaldırıldığı, cemaatin açıkta, taşlar üzerinde namaz kılmak zorunda kaldığı ifade edilmiştir (BCA, 01016405:1). Demek ki 1930 yılında cami kullanılamayacak vaziyettedir. 1933 yılında ise cami, mezarlık ve medreseler ile kütüphane ortadan kaldırılarak yerine Küçük Yalı Parkı adıyla bir mesire alanı oluşturulduğu haber verilmiştir (Aksu, 1: 31; Cumhuriyetin On Yılı Giresun, 1933: 286).

Fotoğraf 4. Cami, mezarlık ve kütüphanenin (Ömer Paşa Medresesi yıkılmış olduğu halde) doğudan görünüşü

Mahalli kaynaklarca bu durum doğrulandığına göre, kütüphane ve diğer yapılar 1925-1933 yılları arasında yıkılmıştır.⁹ Nitekim Cumhuriyetin 10. Yılı anısına hazırlanan bir kitapta, *Venedik Sahili* şeklinde nitelenen alanda, 1933'te parkın hizmete sunulduğu bilgisine yer verilmiştir (Cumhuriyetin On Yılı Giresun, 1933: 286). 1947'de ise park alanı ve çevresindeki mülkler Giresun Belediyesi'ne ücretsiz olarak tahsis edilmiştir (BOA, BCA, 113.29.3). Kütüphanenin de içinde bulunduğu bu alandaki yapıların yıkılışına bizzat şahit olan Osman Fikret Topallı, 1926 yılında mezarlıkla başlayan yıkıma dair teessür dolu ifadelerini şöyle dile getirir:

“Kütüphane binasıyla kitapların vakfı ve kütüphanenin müessisi ve bânisi Ahmed¹⁰ Yazıcızâde Hacı İsmail Sabri Efendi'dir. Bu zat, kütüphane yanındaki mezarlıkta medfûn idi. Mermerden yapılmış güzel bir sandukası ve kitabesi vardı. 1926 Kanunuevvel'inde (Aralık), mezarlık nakledilirken, sanduka ve kitabe çıkarılarak bir kenara atılmış idi. Tesadüfen bunu görünce, derin bir acı duydum. O zaman Giresun Evkaf Müdürü olan Karahisarlı Servet Bey'e bu sanduka ile baş-ayak taşlarının ve bilhassa mermerden gayet güzel olan baş tarafındaki kitabenin muhafaza edilmesini rica etmiştim. Muhafaza edileceğini

⁸ BOA, BEO, 2822: 211643; BOA, EV. MKT. CHT, 234: 49-50; 239: 76; 539 / 1; BOA, EV. MH, 999: 96; BOA, EV. BRT, 3:9.

⁹ Sözlü bilgiler Gazeteci Hasan Öğütçü (D. 1927) ve Abdurrahman Erkan (D. 1928)'dan alınmıştır.

¹⁰ İsmail Efendi'nin künyesi, eski kayıtlarda “*Emin Yazıcızâde*” diye geçer. Merhum Topallı'nın orijinal el yazmasında bu isim, birkaç defa silinip yazılmıştır. Üstadın tereddüdü, yukarıda belirttiğimiz gibi aile geçmişindeki Ahmed adlı şahısla ilgili olmalıdır (Süleymaniye Kütüphanesi, Giresun Yazmaları, nr. 15 / 1 (h. 1251 / m. 1836).

söylemişti. Servet Bey'e bu işi fi 7 Kanunusâni 1927 günü rica etmiştim. Taş lazım oldu, aradım bulamadım." (Topallı, 2017: 293).

Bu ifadelerin üzerine söylenecek aslında pek bir şey yoktur. Merhum Topallı, dönemin atmosferini ve tarihî eserlere, kültür varlıklarına o devirdeki yaklaşımı dramatik bir dille ifadeye çalışmıştır. Şu kadar var ki, Sultan Selim Camii ve etrafındaki yapıların ortadan kaldırılması kısa denilemeyecek kadar uzun sürmüştür. Buna rağmen, söz konusu eserlerin en azından hatırası, anı değeri bile düşünülüp dikkate alınmamış ve burası mesire yerine dönüştürülmüştür.

Fotoğraf 5. *Sultan Selim Camii ve etrafındaki yapıların ortadan kaldırılma görüntüsü*

1903 tarihli Maarif Salnamesinde İsmail Efendi Kütüphanesi'nde 690 adet eserin bulunduğu belirtilmiştir (Salname, 1316: 1114-1115). Bunlardan ne kadarının İsmail Efendi ile biraderi Mustafa Sıtkı Efendi veya başkaları tarafından bağışlandığını bilemiyoruz. Ayrıca bu eserlerden el yazması veya basıkı kitap miktarı konusunda da bilgi sahibi değiliz. İsmail Efendi Vakfı'nın vakfiyesinde bağışlanan kitapların ekli bir listede yazılı olduğu belirtilse de eldeki istinsah metinde böyle bir liste yoktur (VGMA, 593: 115/108). 1945 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla Halkevi Kütüphanesi'nde 2.454 adet yeni harfli kitap, 125 adet eski harfli kitap, 421 adet yazma eser ve 44 adet de *ecnebi eser* olmak üzere toplam 3.044 kitap bulunduğu Halkevi Giresun Şubesi Başkanı Ali Saim Bozbağ tarafından CHP Genel Merkezi'ne rapor edilmiştir (BOA, BCA, 490-1-0-0: CHP/ 10461018-2). Rapora konu olan 421 adet yazma eserin ne kadarının çalışma konumuz olan kütüphaneden nakledildiğini öğrenebilmiş değiliz. Şu kadar var ki, kütüphane binası ortadan kaldırılmış olsa bile buradaki eserlerin imha edilmeyip Debboy Mevki-i'ndeki Halkevi Kütüphanesi'ne naklinin gerçekleştirildiği anlaşıyor. Kaldı ki Müderris İsmail Efendi Kütüphanesi'ndeki eserlerin bir kısmının basılı eser olduğunu, Giresun'dan Sivas Ziya Bey Kütüphanesi'ne gönderilen 1.448 adet kitap arasında bahse konu basılı eserlerin de olabileceğini hesaba katmak gerekiyor.¹¹

11 Sözlü bilgi: Giresun Halk Kütüphanesi müdürü Mustafa Mert (Hamit oğlu, d. 1947-Giresun)'den alınmıştır. Ayrıca 16/10/2014 tarih ve 319 sayılı Giresun İlk Halk Kütüphanesi Müdürü Abdülkadir Demir imzalı devir-teslim yazışmasına da bakılabilir.

Fotoğraf 6: Külliye kaldırıldıktan sonra oluşturulan Küçükyalı (Taşbaşı) Parkı

Giresun Halkevi Kütüphanesi'nde -muhtemelen kullanım dışı olarak- bir süre muhafaza edildiği anlaşılan bu eserlerin hangi tarihte İl Halk Kütüphanesi'ne nakledildiğini henüz tespit edebilmiş değiliz. Dönemin şahitlerinden Kutay Larçın'ın ve Halk Kütüphanesi eski çalışanlarının ifadelerine göre, 1951 yılında Halkevlerinin kapatılmasıyla Debboy'daki bina içinde yer alan kütüphane tahliye edilmiş ve kitaplar, Giresun halkının kullanımına açık ilk resmi kütüphane olarak İl Özel İdaresi tarafından 1952'de *Giresun Merkez Halk Kitaplığı* adıyla açılan binaya taşınmıştır.¹² İşte bu nakil esnasında, söz konusu el yazması eserlerin de yeni kütüphanede muhafaza altına alınmış olması gerekir. Nitekim eski çalışanların verdiği bilgiye göre, *Giresun şartlarında korunamayıp zayı olacağı endişesi ve eserlerin tedavi edilmesinin (onarılması) gerektiği* belirtilerek, yazma nüshaların 1957 yılında Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakli gerçekleştirilmiştir. Böylece Süleymaniye Kütüphanesi'nde *Giresun Yazmaları* oluşmuştur (Bkz. suleymaniye.yek.gov.tr; Erişim tarihi: 14.04. 2024; Güleç vd, 2015: 549).

Daha önce ifade ettiğimiz gibi Giresun Yazmaları içindeki eserlerin ancak bir kısmı İsmail Sabri Efendi Kütüphanesi'nden gitmiştir. Giresun Yazmaları kısmında yer alan yazma eserler, bugün itibarıyla 790'ın üzerindedir. Bu miktar içinde ayrıca Karahisar gibi tarihî ilçe merkezlerinden temin edilen yazmaların da bulunduğu anlaşılmaktadır. Zira Giresun'dan çok önce (1774'de), Karahisar-ı Şarkî vaizi İbrahim Efendi ve oğlu Hacı Mustafa Efendi tarafından, Allahkulu Bey Camii içinde kütüphane kurulmuş ve çoğu el yazması 72 adet eserden oluşan bir kitap vakfı kurulmuştur (VGMA, 592: 104/94).¹³

Belge 4: Yazmaların Giresun Halk Kütüphanesi'nden gönderildiğine dair bir örnek (Yazmalar, 217)

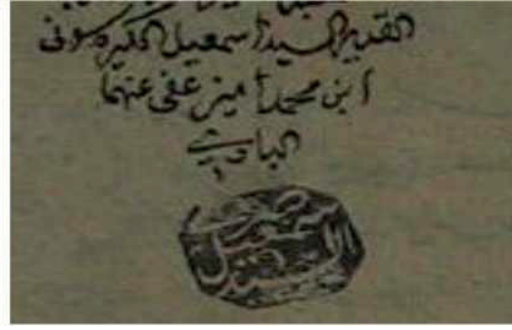
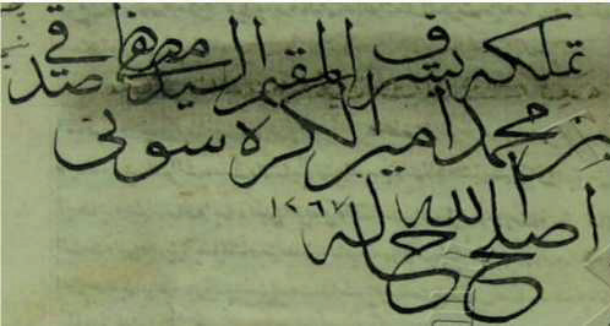
12 Kutay Larçın, "Çocukluğumdaki Halkevi", *Aksu Kültür Sanat Dergisi*, (Sayı ve tarih olmayan bu nüsha Dr. Ruşen Topallı Arşivindedir, s. 4-5; Güleç vd., 2015: 549.

13 Mezûr yazmaların Süleymaniye'de bulunan dijital nüshalarının, Giresun Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde akademik araştırmalarda kullanıma sunulması önerisi, Aralık 2020 tarihinde İlahiyat Fakültesi Dr. Öğr. Üyesi Kamil Ruhi Albayrak tarafından Başkanlığa iletilmiş, aynı fakülteden Doç. Dr. Ali Yılmaz'ın da özel girişimiyle bu çabada, neticeye ulaşılmış, 342 adet yazma eserin dijital nüshaları gönderildiği topraklara getirilerek ilgililerinin kullanımına sunma imkânı doğmuştur.

IV-Yazma Eserlerin Mahiyeti ve İstatistiği

Giresun Yazmalarının bağışlarla oluşturulduğunu belirtmiştik. Bu koleksiyondaki 794 adet eserden 690'ı Arapça, 96'sı Türkçe ve 8 adedi Farsça'dır. Elektronik ortama aktarılan eserlerin 778 adedinin sayısal görüntüsü mevcutken, 16 esere erişim kapalıdır. Dinî ilimler dışında fen, hukuk, matematik, geometri, coğrafya, astronomi, tıp, farmakoloji, ekonomi ve hayvancılık alanında yazılmış eserler mevcuttur. Sihir-büyü veya astroloji türü eserlere ulaşım sınırlıdır. Söz konusu eserlerin yazı tekniğinde nesih hattı ağırlıklıdır. Ayrıca talik, rika, nestalik ve nesih kırmayı gibi güzel yazı örnekleri de eserlerin muhteva hazırlığında kullanılmıştır. Yine kâğıdın ve mürekkebin cinsi, ayrıca kitap kapaklarına işlenmiş deri ve tezyin gibi hususlar, bilgiye ve onu taşıyan kitaplara olan saygıyı göstermesi bakımından önemlidir.

Esasında bu eserlerdeki tezyinat, İslam sanatları alanında müstakil bir çalışmayı gerektirecek kadar değerlidir. Söz konusu eserlere sonradan ilave edilen bilgilerin bizim açımızdan asıl önemli olan tarafı, kitapların ne zaman edinildiği sorusuna cevap teşkil edecek ifadeler olmasıdır. Bu durumu, koleksiyonda 134 numarada bulunan eserin ilk sayfasına iliştirilen notta "temlik bi-şerefi'l-mukîm es-Seyyid Mustafa Sıtkı bin Muhammed Emîn el-Giresûnî-1267" ibaresi üzerinden örnekleyerek açıklayabiliriz. Bu metin, *Mehmed Emin oğlu Mustafa Sıtkı, bu kitabı 1850'li yılında edinme şerefine nail oldu* anlamına gelmektedir.

Belge 5: Mustafa Sıtkı Efendi'ye ait 1850 tarihli bir temellük ve İsmail Sabri Efendi'nin mühr-i zatîsi (Giresun Yazmaları, 134; 253).

Mustafa Sıtkı Efendi'nin 1882'de vefat ettiği ve 1835 tarihli nüfus defterinde de henüz doğum kaydı olmadığı hesaba katılırsa (BOA, NFS. d, 1131:11)¹⁴ onun en çok 40'lı yaşlarda vefat etmiş olacağı neticesi ortaya çıkar. Mamafih bağış kitaplara yazılı bu türden kısa notlar genel olarak şehir tarihi, özel olarak da Eminyazıcızâde ailesi hakkında kritik bilgiler edinmemize imkân vermektedir. Kendi muhtevalarının ilmî değeri yanında, yerel tarihin aydınlatılmasında bu eserlerin büyük önemi vardır. Koleksiyonda bulunan kitaplara bakarak Giresun şehrindeki medreselerde okutulan derslerin mahiyeti hakkında fikir edinilebilir. Aşağıda dikkate sunduğumuz konu başlıkları bu durumu teyit etmektedir (Tablo-2).

Genel olarak Osmanlı medreselerinde okutulan ders müfredatı, Müderris İsmail Efendi Kütüphanesi'nin hizmet verdiği medreselerde de cari idi. Mevcut koleksiyona bakarak dinî ilimlerin yanında âlet ilimlerinin de tahsil edildiğini söyleyebiliriz. Sarf, nahiv ve belagat gibi Arapça dersler; mantık, hikmet gibi felsefî dersler ve tartışma, tahlil gibi öğretim yöntemleri bilindiği gibi 'İlm-i âdâb dersleriydi. Ayrıca müspet ilimler adıyla anılan hesap, cebir, hendese, riyaziye, hey'et gibi ilimler bu medreselerde az çok tedris ediliyordu. En çok okutulan *Binâ*, *Maksûd*, 'İzzî, *Merâh*, *Şâfiye*, *Avâmil*, *İzhâr*, *Kâfiye*, *Molla Câmi*, *Misbâh* eserleri ve üzerlerine yazılan çok sayıda şerh ve hâşiye Giresun yazmalarının kıymetini oluşturmuştur.

¹⁴ "Mumâileyh es-Seyyid Mustafa Sıtkı Efendi, bilâ-veled fevt, birâderi es-Seyyid İsmail Sabri Efendi bin Mehmed Emin'e intikali-1300" (Süleymaniye Kütüphanesi, Giresun Yazmaları, nr. 134).

Giresun'un ilçelerinden Piraziz'de Şeyhli Medresesi'nde dört yıl okuduğunu belirten Osman Nuri Efendi derslerini sayarken *ulûm-i diniyye*, *Arapça sarf-nahiv imlâ ve hesâb* ders adlarına yer verir (Yılmaz, 2019: 28). Konumuz olan yazmalar incelendiğinde bahsi geçen *ulûm-i diniyye* ve *Arapça sarf, nahiv* dersleri koleksiyon içerisinde geniş yer tutar. Nitekim *Şerhu'l-Binâ*, *Şerhu'l-İ'râb 'an kavâ'idî'l-İ'râb*, *Şerhu's-Şâfiye*, *Keşfü'l-Vâfiye fî Şerhi'l-Kâfiye* gibi eserler örnek teşkil etmektedir. Keza mantık eserlerinin sayısı da dikkat çeker. Dönemin ders kitabı olan *Îsâgucî*, *Fenârî*, *Şerhu Metâlî*, *Şerhu's-Şemsiyye* gibi eserler koleksiyon içinde yer alır.

Tablo 2. Giresun Koleksiyonu İçerisindeki Eserin Türü ve Miktarı

DİNİ İLİMLER	Adet	FEN BİLİMLERİ	Adet	DİĞER	Adet
Tefsir/Tefsir Usûlü	49	Matematik	8	Gaybi İlimler (Sihir, Kehanet, Fal, Astroloji)	15
Hadis/Hadis Usûlü	17	Geometri	4	Sözlük	3
Fıkıh/Fıkıh Usûlü	109	Coğrafya	1	Şiir/Mektup	7
Akâit ve Kelâm	111	Astronomi	14	Vakıf, Arazi	4
İslam Felsefesi ve Mantık	40-99	Tıp/Farmakoloji	8	Şer'i Siciller	31
Tasavvuf	39	Teknik	11	Hukuk	1
Siyer/Şemail-i Şerif	14	Ekonomi	1	Kamu yönetimi ve Askerlik bilimi	1
Arap Dili ve Edebiyatı	143	Tarım	1	-	-
İran Dili ve Edebiyatı	6	Hayvancılık	1	-	-
Kur'an İlimleri ve Tecvit	22	-	-	-	-
İslâm Ahlâkı	12	-	-	-	-
İslâm Dini	5	-	-	-	-
Dinî Biyografi	5	-	-	-	-
Retorik	4	-	-	-	-
Mev'ize ve Hutbeler	7	-	-	-	-
Eğitim	1	-	-	-	-

Koleksiyon içerisindeki matematik ve astronomi gibi eserlerin bazıları padişaha arz olunmak, bazıları ise rasathanelerde kullanılmak üzere kaleme alınmıştır. Örnek olarak Giresun yazmaları içerisindeki *Kitâb-ı makbûl der hâl-i huyûl* adlı eser, Kadızâde Şeyh Mehmed Efendi tarafından II. Osman'a sunulmuştur (Halaçoğlu, 1991: 4 /3). Yine dönemin medreselerinde uzun süre okutulan astronomi kitaplarına yazılan şerh ve haşiye örneklerini de burada görüyoruz. Örneğin Çağmîni'nin *el-Mûlahhas fî'l-hey'e* kitabı ders olarak okutulmuş, üzerine Kadızâde-i Rûmî tarafından yazılan *Şerhu'l-mûlahhas fî'l-hey'e* yazmalar içerisinde yer almıştır.¹⁵ En çok tercih edilen Muslihiddin Mustafa b. Şemseddin Karahisârî'nin *Ahterî* namıyla ünlene lüğati de yine tercihe şayan görülmüştür.

Koleksiyon içinde mevcut tefsir ve hadis türü eserlerin sayısı diğerlerine oranla daha azdır ve yardımcı kaynak olarak kullanılmıştır. Osmanlı döneminde medreselerde okutulan meşhur tefsirlerden *Keşşâf* tefsiri mevcutken Beyzâvî, Celâleyn, Zerkeşî gibi önemli isimler yoktur. Sure ve ayet tefsirleri dikkat çeker. Bazılarının yazarı belli değildir. Hadis eserleri azdır ve çoğu "kırk hadis" diye kavramsallaşan *erba'in* niteliğindedir.

15 Çağmîni hakkında bk. Sadettin Ökten, "Çağmîni", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 1993), 8: 182.

Giresun'da *Dar'ul-hadis* olarak üç medrese olduğunu biliyoruz (Yılmaz, 2019: 58, 83,155).¹⁶ Buralarda hadis okutulmasına rağmen eser azlığı dikkat çeker. *Sahîh-i Buhârî Şerhi* ve *Mesâbîh* üzerine yazılan *Mirkâtü'l-Mefâtiḥ* şerhi, koleksiyonda yerini almıştır. O günün toplumunda problemlerin çözümünde ihtiyaç duyulan alan fıkıhtır. Müderrislerin eğitim-öğretim görevleri dışında fetva vermek suretiyle halkın bir takım dinî ve hukukî problemlerinin çözümlerine katkı sundukları bilinmektedir. Bu yüzden olmalı ki, koleksiyon içinde fikhî eserler önemli yer işgal eder. Ayrıca tasavvuf, ahlak ve âdâb içerikli eserlerden de söz edebiliriz. Usûl-i fıkıh alanında *Telvîh*, ders kitabı olarak okutulan *Kenzü'd-dekâ'ik* ve *el-Hidâye* üzerine yazılan şerhlerin varlığı dikkat çeker. Fetvalar, çeşitli fikhî konular ve ibadet üzerine risaleler de mevcuttur.

İstanbul'da büyük medreselerde okutulan pek çok kitabın Giresun medreselerinde de mevcut olduğu ve muhtemelen okutulduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, Celâleddin ed-Devvanî'nin *Risâle fi isbâtı'l vâcib* kitabı Osmanlı medreselerinde üst seviyede okunan bir eserdir. *Akâid-i Neseffî* eseri üzerine çalıştıran Hayâlî (Şemseddin Ahmed b. Mûsâ İznîkî) Osmanlı medreselerinde yaygın olarak okutulmuştur. Giresun yazmalarında ise Hayâlî üzerine yapılan ta'likât çalışmaları mevcuttur. Önemli eserlerden olan *İsbât-ı Vâcib Risalesi* de koleksiyondadır. *Şerhu'l-makâsîd*, *Tavâli'u'l-envâr*, *Tecrîd-ü'l-keîlâm*, *Şerhu'l-'Akâ'id-i Neseffîye* kelama dair okutulan ünlü bir eserlerdir. *Şerhu'l-Mevâkıf*'in koleksiyon içerisinde bulunmaması dikkat çeker. *Mevâkıf* gibi nitelikli eserlerin Sahn-ı Seman tarzı medreselerde daha çok tercih edildiği bilinmektedir. Söz konusu eserlerin tamamının Giresun'daki medreselerde okutulduğunu elbette iddia edemeyiz. Ancak İsmail Sabri Efendi ve kardeşinin en azından bu ilimlere ilgi duyduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç

Karadeniz Bölgesi'nin tarihi oldukça eskiye dayanan şehri Giresun'un unutulmuş bir vakıf kurumu daha mütevazı bir çalışma ile ortaya çıkarılarak kamuoyunun ilgisine sunulmuştur. Hiç kuşkusuz yeterince aydınlatılamayan bazı hususlar kalmış olabilir. Buna rağmen ulaştığımız belgelerin ve bilgi kaynaklarının bizde oluşturduğu kanaati şöyle ifade edebiliriz:

1. Giresun'da Müslüman ahalinin ilk cuma camisi olan Sultan Selim Camii etrafında kurulan mektep ve medreselerde hizmet verenlerin ve hizmet alanların, başlangıçtan itibaren bir nevi ders aracı olarak kullandıkları kitapların muhafaza edilebildiği bir ortam kuvvetle muhtemeldir. Ancak bu konuda kurumsallaşmış bir yapıdan 19. yüzyılın sonlarına kadar hiç söz edilmemiştir
2. 1994'te yayınlanan bir makalede Müderris İsmail Efendi Kütüphanesi'nin kuruluş tarihi 1719 yılı olarak kabul edilmiş ise de bu bilginin yanlışlığı, doğru tarihin 1894 olduğu tarafımızdan kesin bir bilgi olarak tespit edilmiştir.
3. İsmail Sabri Efendi Kütüphanesi hakkında en somut ve detaylı bilgi, yine kendisi tarafından kurulan 1891 tarihli vakfın vakfiye senedinde yer almıştır. Giresun'daki dinî hizmetlere maddî kaynak oluşturma amacıyla kurulan vakfın gelir kaynakları Ülper köyünde Eminyazıcızâde ailesine ait fındık bahçeleri, Yeni yol mevkiindeki sebze bahçeleri ve Giresun Çarşısı denilen ticarî alandaki aşçı dükkânının kira gelirleridir. Bu bilgi İsmail Sabri Efendi ailesinin aslen Ülper köyünden olduğunu ele vermiştir.
4. Bu gelir kaynaklarının bir kısmıyla Sultan Selim Camii yanına bir kütüphane binası inşa edilmiş; vakıf sahibi Müderris İsmail Efendi, şahsına ve biraderi Mustafa Sıtkı Efendi'ye ait kitapları buraya vakfetmiştir. Böylece kütüphane binasının inşa edildiği alanda, önceden beri hizmet veren cuma

¹⁶ Konu ayrıca bk. Mustafa Tunçer, "Giresunda Daru'l-Hadisler", *Geçmişten Günümüze Giresun'da Dini ve Kültürel Hayat Sempozyumu*, (Ed. M. Fatsa), Giresun İl Özel İdaresi Yayınları, İstanbul 2015, s. 385-391.

camii ile medrese yapılarına bir de kütüphane ilave edilerek burası bir vakıf külliyyeye dönüştürülmüştür.

5. Arşiv kaynaklarından ve mahalli kaynaklardan sağlanan bilgi ve belgelere bakarak Müderris İsmail Efendi Kütüphanesi'nin Sultan Selim Camii'nin kuzeydoğu yönünde, şadırvan ile Ömer Paşa Medresesi arasındaki iki katlı taş yapı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 1890'lı yıllarda inşa edilen bu yapı, 1930'lu yıllarda Sultan Selim Cami Külliyesi ile birlikte yıkılarak ortadan kaldırılmıştır.
6. Kütüphane binasında kullanılan kitaplar önce Giresun Halkevi Kütüphanesi'ne, sonra İl Halk Kütüphanesi'ne ve nihayet 1957 yılında Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'ne nakledilmiştir. Burada *Giresun Yazmaları* diye müstakil bir bölüm oluşturulmuştur. Çoğu dinî nitelikli söz konusu yazmaların iç / ilk sayfalarına ilâştirilmiş kısa notlar, mahallî tarih araştırmaları için kaynak teşkil etmektedir.

Kaynaklar

1. Arşiv Belgeleri

A. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâb-ı âli Evrak Odası (BEO), nr. 2822 / 211643.

Evkaf Mektubi Cihat Kalemi (EV. MKT.CHT), nr. 234/49-50 (h. '304/ m. 1887); nr. 239 / 76 (h. '303 / m. 1886); nr. 539 / 1 (h. 1319 / m. 1902).

Evkaf Muhasebe Kalemi (EV. MH), nr. 999 / 96 (h. 1280 / m. 1864).

Evkaf Nezareti Berat (EV. BRT), nr. 3/9 (h. 1322 / m. 1905).

Evkaf-ı Hümayûn Evkaf Defteri (EV. d), nr. 12206, v. 1b-2a, 4a (21 Zilkade 1260 /2 Aralık 1844).

Hariciye Nezâreti Mektubi Kalemi Evrakı (HR. MKT), nr. 106 / 28 (5 Şaban 1271 /23 Nisan 1855).

Tapu Tahrir Defteri (TT), nr. 52, 387.

Nüfus Defteri (NFS.d,) nr. 1131, s.11.

Şûra-yı Devlet (ŞD), nr. 1829 / 39; nr. 1782 / 19.

B. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA),

Muhtelif Evrak: nr. 585819; nr. 113.29.3; nr. 490-1-0-0 / CHP/ 1046-1018-2 (18.04.1950).

C. Milli Kütüphane Arşivi

Giresun Şer'iyye Sicil Defterleri (GŞS), nr. 1434, s. 23/ [24 ayrı belge (26 Recep 1316 / 10 Aralık 1898)].

D. Süleymaniye Kütüphanesi, Giresun Yazmaları Bölümü

Yazma Eserler: nr. 15 /1 (h. 1251 / m. 1836); nr. 134 (h. 1300 / m. 1882); nr. 268 (h. 1267 / m. 1851); nr. 170/1 (h. 1269 /m. 1852); , nr. 167 / 1 (Tarihsiz); nr. 241 (Tarihsiz); nr. 217 (Tarihsiz); nr. 253 (Tarihsiz).

E. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)

VGMA, 593, 115 / 108 (18 Şaban 1308 / 29 Mart 1891); VGMA, 875 / 127, s. 340); VGMA, 592, s. 104 / 94 (28 Cemaziyülevvel 1188 / 6 Ağustos 1774).

2. Araştırma ve İnceleme Eserler

Aksu Mecmuası (1933). (1/Eylül 1933), 31.

Bayram, Sadi (1997). "Giresun İli Vakıflarına Toplu Bir Bakış". *Giresun Tarihi Sempozyumu*. İstanbul: Giresun Belediyesi Yayınları. 365-389.

Cumhuriyetin On Yılı Giresun (1933). Giresun: Giresun Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, Işık Mat.

Demirel, Muammer (2022). *Medrese Eğitimi*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık

Fatsa, Mehmet (2022). *Kurumları ve Yapılarıyla Giresun Şehri (Osmanlı Dönemi)*. İstanbul: Giresun Belediyesi Yayınları.

Güleç, Hulusi ve Nurdan Güleç (2015). "Giresun'da Müzeler ve Kütüphaneler". *Geçmişten Günümüze Giresun*, (Ed. Ü. Bekdemir- M. Fatsa), İstanbul.

Hallaçoğlu, Yusuf (1991). "At". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 4. İstanbul. 28-31.

İltar, Gazanfer-Mehmet Fatsa (2018). "Giresun Merkezde Yok Olmuş Bir Vakıf Eseri: Sultan Selim (Hü-dâvendigâr) Camisi". *Vakıflar Dergisi*, (50), 177-197.

Karaman, Oktay, *Giresun Kazası (1850-1900)*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Larçın, Kutay, “Çocukluğumdaki Halkevi”. *Aksu Kültür Sanat Dergisi*, (Sayısız ve Tarihsiz; Dr. Ruşen Topallı Arşivinden temin edilmiştir), 4-5.

Salnâme-i Maarif-i Nezâret-i Umumiye (1316). Matbaa-i Âmire (Milli Kütüphane nüshası).

Topallı, Osman Fikret (2017). *Giresun Günlükleri-I* (Editör: C. Koçak). İstanbul: Alfa Yayınları.

Trabzon Vilayeti Salnâmesi-1903 (2008). (Haz. K. Emiroğlu), C. 21, Ankara.

Tunçer, Mustafa (2015). “Giresun’da Daru’l-Hadisler”. *Geçmişten Günümüze Giresun’da Dini ve Kültürel Hayat Sempozyumu*, (Ed. M. Fatsa). İstanbul: Giresun İl Özel İdaresi Yayınları. 385-391.

Yeşil Giresun Gazetesi (1930). Sayı: 205.

Yılmaz, Ali (2019). *Osmanlı Dönemi Giresun’da Eğitim Öğretim*. İstanbul: Arı sanat Yayınları.

Yılmaz, Ali ve Mehmet Fatsa (2023). “Giresun’da Dinî Hayata Yön Veren Bir Aydın Örneği: Müftüzâde Hafız Mehmed Talip Efendi”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XII (23), 1-25.

Yolalıcı, M. Emin (1994). “Maarif Salnamelerine Göre; Trabzon Vilayetinde Eğitim ve Öğretim Kurumları”. *OTAM*, (5), 467-468.

EKLER

Tablo-1: Giresun Yazmaları İçindeki akâid ve kelam kitapları

Eser Adı	Müellifi
'İthâfû '-- 'ezkiyâ bi-tahkîki 'İsmeti '-- 'enbiyâ	Hamevî, Ebu'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed b. Muhammed el-Hasenî el- Hamevî el-Mısırî
Atinalı Kapıcının (Mehmed b. Abdullah) Müslüman Olması Hakkında Risâle	Kadı Mahmûd b. Hasan
Bahru 'l-Kelâm f Akâidi Ehli '--İslâm (2)	Ebu'l-Mu'în en-Neseffî
ed-dürri '--munazzam fî '-- 'ismi İ- 'a'zam	Suyûtî
el-Fıkhü '--Ekber	Ebû Hanîfe (İmâm-ı A'zam)
el-İbtihâc bi İ-kelâm 'ale '-- 'isrâ ve 'l-mırâ.c	Gaytî, Necmeddin Muhammed b. Ahmed b. Ali el-Gaytî el-İskenderî eş- Şâfi'î
el-Kasîdetü '--Lâmiyye	Ali b. Osman el-Üşî
el-Kasîdetü 'n-Nûniyye	Hızır Bey
el-Kavlü 'd-câl 'alâ hayâtî 'l-Hızır ve vücûdî İ-Abdâl	Nuh b. Mustafa el-Amâsî el-Konevî el-Hanevî
el-Keşf an mücâvezeti hâzihi '-- 'ümme'ti '-- 'e-f	Suyûtî
el-Makâsıdı '--Mü 'teeefe fî Beyânî 'l-Metâiibi '--muhtee	Fethullah b. Mahmûd el-Mavsîlî
el-Müsâmere fî Şerhi '--Mü sâyere fî '-- Akâidi EM imciye fî 'Âhire	İbn Ebû Şerîf, Ebu'l-Me'âlî Kemâleddin Muhammed b. Muhammed b. Ebû Bekir el-Mürri el-Makdisî
el-Vasıyye Tercümesi	-
Es'iletü '--Tûsî 'l-â Cemâleddin el-Hillî	Nasîruddin et-Tûsî
Esmâü '--hünnâ	Nasrullâh-ı Rızâyı-ı Şirâzî
et-Tahrîrât f Beyânî Şerhi '--İstiârât	Mansur et-Tablâvî
et-Tarîkatü '--Eseriyye ve '--Akâidetü 's-Seniyye	-
Fıkh-ı Ekber Tercümesi	
Gâyetü 'l-Merâm fî Şerhi Bahri 'l-Kelâm	Hasan b. Ebû Bekir b. Ahmed el-Makdisî
Hâşiye alâ Şerhi Tavâli 'i 'l-Envâr	Seyyid Şerîf Cürcânî
Hâşiye alâ Şerhi '--İbrî ale 't-Taâa- 'i	Sirâceddin Muhammed b. Ömer el-Halebî
Hâşiye 'alâ 'isbâtî '--vâcib	Muhyiddin Muhammed b. Ali el-Karabâğî
Hâşiye 'alâ Hâşiyeti Şerhi Akâidi'n-Neseffî (2)	Bihiştî, Ramazan b. Abdulmuhsin el-Vîzevî
Hâşiye 'alâ Hâşiyeti 'l-Hayâî 'alâ Şerhi '--Akâ 'id	Kara Kemâl, Kemâleddin İsmâil b. Bâlî el-Karamânî
Hâşiye 'alâHâşiyeti'l-Karabâğî 'alâİsbâtî'l-vâcib (2)	Mirzâcan, Şemseddin Habîbullah b. Abdullah el-Ulvî eş-Şirâzî ed-Dihlevî el-Hanevî
Hâşiye 'alâMetâliî-EnzârŞerhi Tavâliî-Envâr	Efdalzâde, Hamîdüddin b. Efdalüddin el-Hüseynî
Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Makâsıd	İlyas b. İbrâhim es-Sinobî
Hâşiye 'alâ Şerhi '--Akâidi 'n-Neseffîyye	Muhammed Şerîf b. Muhammed el-Hüseynî
Hâşiye 'alâ Şerhi 'l-Akâidi 'n-Neseffîyye	Mîr Sadreddin el-Hüseynî eş-Şirâzî
Hâşiye 'alâ Şerhi 't-Tecrîdî '--Cedîd	
Hâşiye 'ale '--Hasra Şerhi 'z-Zevrâ.	Molla Şeyh el-Kürdî, İbn İlyâs
Hâşiyetü Şerhi 'EAKâid	-
Hayâtü '--kulûbfi Emi 'd-dîn	-
Hayru 'l-Kalâid Şerhu Cevâhiri '--Akâid	Uryânî Osman
Îmân ve İslâm Risâlesi	

<i>Metâli 'u 'l-Enzâr fî Şerhi Tavâli 'i 'l-Envâr</i>	Ebu's-Senâ' Şemseddin Mahmûd b. Abdurrahman b. Ahmed el-İsfahânî
<i>Mu'tekadâtü Ehli s-Sürme ve '1-Cemâ'a</i>	Mahmud b. Sekkâkî
<i>Ravzatü '--Cennât fî Usûli '1-l'tikâcât</i>	Hasan Kâfî b. Turhan b. Dâvud el-Akhisârî
<i>Risâle fî 'enne 'efâlallâhi te 'âlâ lâ tahlû 'ani 'l-hikem ve '-- mesâlih</i>	Seyyid Şerîf Cürcânî
<i>Risâle fî 'imcini Firavun</i>	Molla Câmi
<i>Risâle fî 'indifâf. '-- Ktrâz 'alâ kavli '--Gazzâî fî leyse fî 'imkân 'ebde'u min mâ kâne</i>	Ebu'l-Fidâ İsmâüddin İsmâil b. Muhammed b. Mustafa el-Konevî el- Hanefî
<i>Risâle fî 'rrâdeti'--cüz'iyye</i>	Akkirmânî, Mehmed b. Hamid b. Mustafa el-Kefevî
<i>Risâle fî 'isbâtî'--vâcib (2)</i>	Celâleddin ed-Devvânî
<i>Risâle fî bahsi kelimetî't-tevhîd</i>	Fahreddin er-Râzî
<i>Risâle fî beyânî 'enne 'esmâ'ellâhi teâlâ tevkîfiyye</i>	Kemâlpâşazâde (İbn Kemâl)
<i>Risâle fî beyânî ricâli î gayb</i>	İbnü'l-Arabî, Muhyiddin
<i>Risâle fî beyânî'n-nefs ve'r-rûh (Risâle fî'ş-şahsi'l-insânî) (2)</i>	Kemâlpâşazâde (İbn Kemâl)
<i>Risâle fî ebeveyi 'n-nebi aleyhi 's-Selâm</i>	Kemâlpâşazâde (İbn Kemâl)
<i>Risâle fî hakkı '-- 'ecel</i>	-
<i>Risâle fî ma'na '--ca'l ve mec'ûliyyeti î-mâhiyye</i>	Kemâlpâşazâde (İbn Kemâl)
<i>Risâle fî mes'eleti halki î-a'mâl</i>	Celâleddin en-Devvânî
<i>Risâle fî Mes'eleti '--Kader</i>	Şeyhülislam Ebussu'ûd Efendi
<i>Risâle fî mes'eleti '--kudreti '-- 'ihtiyâriyye</i>	
<i>Risâle fî mes'eleti 'i-m</i>	Nasîruddin et-Tûsî
<i>Risâle fî mu'cizâti 'n-nebî</i>	-
<i>Risâle fî nefyi nisbeti 'l-hüsrân 'i-e 'l-enbiyâ</i>	Hatîbzâde, Muhyiddin Mehmed b. İbrâhim el-Kastamonî
<i>Risâle fî Şerhi 'İsbâtî '--cevheri '--müfârik</i>	Celâleddin ed-Devvânî
<i>Risâle fî şerhi kavli '--Birgivi</i>	Saçaklızâde Mehmed Efendi
<i>Risâle fî tahkîki 'enne mâ yasdûru bi 'l-kudreti ve '-- 'ih-tiyâr lâ bi 'l-kerhi ve'-- 'izdrâr</i>	Kemâlpâşazâde (İbn Kemâl)
<i>Risâle fî tahkîki haşri 'l-ecsâd</i>	Kemâlpâşazâde (İbn Kemâl)
<i>Risâle fî tahkîki vücûbi '--vâcib</i>	Kemâlpâşazâde (İbn Kemâl)
<i>Risâle fî tahkîki '-- 'imân</i>	-
<i>Risâle fî tarîki ma'rifeti '-- 'lâhiyye</i>	Seyyid Şerîf Cürcânî
<i>Risâle fî Tashîhi '--Akaidi 'Mslâmîyye</i>	Rûşenizâde Zuhûrî
<i>Risâle fî tecdîdi '-- 'imân (2)</i>	Hacı Emirzâde, Âlim Mehmed b. Hamza el-Aydinî el-Güzelhisârî
<i>Risâle fî tecdîdi '-- 'imâm (2)</i>	Saçaklızâde Mehmed Efendi
<i>Risâle fî teklîfi mâ lâ yutâk</i>	Ebu'l-Fidâ İsmâüddin İsmâil b. Muhammed b. Mustafa el-Konevî el- Hanefî
<i>Risâle fî 'ilmillâhi teâlâ (2)</i>	Ebu'l-Fidâ İsmâüddin İsmâil b. Muhammed b. Mustafa el-Konevî el- Hanefî
<i>Risâle fî î-me'âdi 'l-cismânî</i>	Ebu'l-Fidâ İsmâüddin İsmâil b. Muhammed b. Mustafa el-Konevî el- Hanefî
<i>Risâle fî '--illeti' 't-tâmme</i>	Nasîruddin et-Tûsî
<i>Risâle fî 'r-red 'alâ Etikâdâtî '--Yahûd</i>	-
<i>Risâle 'alâ Tafsîli Millet</i>	Şeyhülislam Minkârizâde Yahyâ Efendi

<i>Risâle-i İman ve İslam</i>	Rûmî Efendi
<i>Risâletü 'l-viicûd</i>	Kemâlpaşazâde (İbn Kemâl)
<i>Risâletü 't-tafrâ</i>	Kemâlpaşazâde (İbn Kemâl)
<i>Risâletü 't-tevhîd</i>	Ebu'l-Fidâ İsmâüddin İsmâil b. Muhammed b. Mustafa el-Konevî el- Haneî
<i>Su âli ve cevâb 'an 'imâni'l- 'enbiyâ</i>	Metbûlî
<i>Şerhu Kasîdeti '~-Emâ-i (2)</i>	-
<i>Şerhu Kavâ'idî '~-Akâdd</i>	Mollazâde, Muhammed Emin b. Sadreddin eş-Şirvânî el-Hüseynî
<i>Şerhu '~-Kasîdeti '~-Lâmiyye</i>	Ebû Abdullah Muhammed b. Yusuf b. Ömer et-Tilimsânî es-Senûsî
<i>Şerhu 'l-Kasîdeti 'n-Nûniyye</i>	Hayalî
<i>Şerhu 'l-Makâsîd (2)</i>	Sa'deddin Taftazânî
<i>Şerhu 'l-Akâidi '~-Adûdiyye</i>	Celâleddin ed-Devvânî
<i>Şerhu 'l-Akâidi 'n-Nesfiyye (2)</i>	Sa'deddin Taftazânî
<i>Şerhu 'r-risâle fî halkı '~- 'efâl</i>	Ahmed Şevkî b. Abdullah
<i>Ta 'lîkât alâ Hâşiyeti 'l-Hayâî 'alâ Şerhi '~-Akaidi 'n-Nesfiyye</i>	Akkirmânî, Mehmed b. Hamid b. Mustafa el-Kefevî
<i>Tercüme-i Ezhâr-ı Akdesiyye</i>	Ahmed el-Me'âbî b. Mehmed b. El-Hâc Ya'kub el-Girîdî
<i>Tercüme-i Risâle fî reddi hilâfiyyâtî'n-Nasârâ li-Abdullah b. Tercümâ</i>	Muhammed b. Şa'ban
<i>Tercüme-i Tavâlî'u 'l-Envâr</i>	Üsküp Kadısı Hacı Mustafa Sıdkı
<i>Tuhfetü Erîb fî 'r-redd 'alâ Ehli 's-saîb</i>	Tercümân, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdullah el-Mayurkî
<i>Vasiyyetü'l-İmami'l-Aâam li-Tilmîzihi es-Semnî el-Basrî</i>	Ebû Hanîfe (İmâm-ı A'zam)
<i>Umdetü 'l-Akând</i>	Ebu'l-Berekât en-Nesefî

Tablo-2: Giresun Yazmaları İçindeki Fıkıh Eserleri

Eser Adı	Müellifi
<i>Şerhu 'l-Vikâye</i>	Sadrüşşerî'a es-Sânî
<i>el-İhtiyâr li-taHîli 'l-Muhtâr</i>	Mevsîlî, Abdullah b. Mahmûd
<i>Muhtasarü 'l-Müntehâ</i>	İbnü'l-Hâcib
<i>Vikâyetü 'r-rivaye fî mesâ 'ili '~-Hddâye</i>	Burhânü's-şerî'a
<i>Mülteka 'l-ebhur</i>	İbrahim el-Halebî
<i>Muhtasaru '~-Kudûrî</i>	Kudûrî
<i>et-Tavzîh fî halli gavâmizi 't-Tenkîh</i>	Sadrüşşerî'a es-Sânî
<i>Menârü 'l-envâr</i>	Ebu'l-Berekât en-Nesefî

Tablo-3: Giresun Yazmaları İçindeki Matematik ve Astronomiye Dair Eserler.

Âlet ilimleri	Müellif
<i>Hulâsatü '~-hisâb</i>	Bahâeddin Âmilî
<i>Şerhu 'l-Mûlahhas fî 'l-mi '~-hey'e</i>	Kadızâde-i Rûmî
<i>Hulâsatü '~-hey'e</i>	Seydi Ali Reis